

ÇİVİ YAZILI BELGELER VE ANTİK KAYNAKLAR IŞIĞINDA PERS İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU*

Eray KARAKETİR**

Özet

Pers İmparatorluğu'nun kurulması Eskiçağ tarihinde önemli bir yere sahiptir. Pers İmparatorluğu'nun kurulmasıyla birlikte özellikle Yakındoğu'nun siyasi yapısında köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu güçlü İmparatorluğun ortaya çıkışıyla ilgili bilgiler, çivi yazılı belgeler ve Antikçağ yazarlarının eserleri vasıtasıyla günümüze ulaşmıştır. Çivi yazılı belgelere göre Pers soyundan gelen Büyük Kyros (M.Ö. 559-530) ile Media Kralı Astyages (M.Ö. 585-550) arasında gerçekleşen savaşı Büyük Kyros kazanmış ve M.Ö. 550'de Pers İmparatorluğu'nun temellerini atmıştır. Antikçağ yazarlarının eserlerindeki bilgiler ayrıntıya girildikçe farklılaşsa da temel bakımdan benzerdirler. Bu eserlerin hemfikir olduğu en önemli nokta Büyük Kyros'un Astyages'le yaptığı savaşı kazanarak Pers İmparatorluğu'nu kurmasıdır. Büyük Kyros, Media Krallığı'nın başkenti Ekbatana'yı ele geçirmesinin ardından, daha önce Elam Krallığı'na başkentlik yapmış olan ve sonrasında ise Media Krallığı'nın en önemli şehirlerinden birisi durumuna gelen Susa'yı ele geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Kyros, Pers İmparatorluğu, Media Krallığı, Akamenidler, Medler.

FOUNDATION OF THE PERSIAN EMPIRE IN THE LIGHT OF CUNEIFORM DOCUMENTS AND ANCIENT SOURCES

Abstract

The foundation of the Persian Empire, has an important place in ancient history. With the foundation of the Persian Empire, in particular The Near East's political structure has been fundamentally changed. Informations about the emergence of this powerful empire has survived through the cuneiform documents and works of antiquity authors. According to cuneiform documents, Cyrus the Great, a descendant of Persia (559-530 B.C.) won the war against Astyages (585-550 B.C.) King of Media and it has laid the foundations of the Persian Empire in B.C. 550. Although the differentiation of the information from the works of ancient authors by detailed examination, they are similar in primary care. All these documents agreed that the

* Bu makale, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında 2015 yılında tamamladığım Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 14203003 proje numaralı "Pers Kralı II. Kyros (Hayatı, Şahsiyeti ve Siyasi Faaliyetleri) isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans mezunu.

most important point, Cyrus the Great's is establishing the Persian Empire by winning the war against Astyages King of Media. After conquering Ecbatana the capital of Kingdom of Media, Cyrus the Great conquered Susa which had previously been the capital of the Kingdom of Elam and afterward, had become one of the most important city of Kingdom of Media.

Keywords: Cyrus the Great, The Persian Empire, The Median Kingdom, The Achaemenids, The Medes.

Giriş

Büyük Kyros (M.Ö. 559-530) doğumundan yetişkinliğine kadar olan sürede Med siyasi ve kültürel yaşamı içerisinde her geçen gün daha da önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Büyük Kyros'un bu süreçteki ilk büyük başarısı Media Krallığı'nı (Harita-1) ortadan kaldırarak Pers İmparatorluğu'nu kurması olmuştur. Bu başarısı onu hem Pers İmparatorluğu'nun kurucusu yapmış hem de ona tarihin önde gelen hükümdarlarından birisi olma yolunu açmıştır. Büyük Kyros'un Media Krallığı'nı yıkmasıyla ilgili bilgiler vermeye başlamadan önce Media Krallığı'nın o dönemdeki siyasi durumuna kısaca göz atmamız yerinde olacaktır.

Büyük Kyros'un güçlenmeye başladığı dönemde Media Krallığı'nın başında Astyages (M.Ö. 585-550) bulunmaktaydı. Astyages, tahtı babası Kyaksares'ten devralmıştı¹ ve bu dönemde Media Krallığı en geniş sınırlarına ulaşmış durumdaydı. Bugünkü İran ve yakın çevresi, Ermenistan ve İran'dan başlayıp Halys'e (Kızılırmak) kadar olan Anadolu'nun doğu kesimi Media Krallığı'nın sınırları içerisindeydi.² Yakındoğu'da Media Krallığı'yla birlikte Lydia, Yeni Babil ve Mısır en önemli güçlerdi. Medler bu tarihlerde Babillilere karşı saldırı hazırlığındaydı ve bu yüzden iki krallık arasında siyasi bir gerginlik söz konusuydu.³

Astyages, Media Krallığı'nın sınırlarını babasının gerçekleştirdiği fetihlerin ötesine taşıyamamıştı ve buna ilaveten bir erkek çocuk sahibi

¹ Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, (English Translation by: C. H. Oldfather), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1935-1946, IX. 20; Herodotos, *Herodot Tarihi*, (Çeviren: Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, I. 106.

² Thierry Petit, *Satrapes et Satrapies dans l'empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier*, Paris: Les Belles Lettres, 1990, s. 28; I. M. Diakonoff, "Media", *The Cambridge History of Iran*, Volume 2, Cambridge, 1985, s. 132.

³ M. Dandamayev, "Babylonia in the Persian Age", *The Cambridge History of Judaism*, Volume 1, New York, 1984, s. 326.

olamaması onun Med halkı gözündeki konumunu zayıflatmaya başlamıştı.⁴ Baskıcı yönetimi nedeniyle özellikle ülkenin önde gelen soyluları ile din adamları Astyages'e karşı olumsuz tavırlar içerisindeydiler. Yeni Babil Krallığı ile yaşanan gerginlikler de Astyages'i kaygılandıran durumlardan birisiydi.⁵ Büyük Kyros, Media Krallığı'nın böylesi çalkantılı bir dönemine rastlamanın da verdiği cesaretle Astyages'i tahttan indirip Pers egemenliğini hâkim kılmayı planlamıştı.

1. Nabonidus Kroniği ve Sippar Silindirine Göre Pers İmparatorluğu'nun Kuruluşu

Büyük Kyros'un Pers İmparatorluğu'nu kurması konusundaki bilgiler antik yazarlar ve çivi yazılı belgeler aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. Çivi yazılı belgeler bize Büyük Kyros'un Media Krallığı'na son verışı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu belgelerden birisi Yeni Babil Kralı Nabonidus dönemine (M.Ö. 556/555-539) aittir. Nabonidus'un iktidarının yedinci yılı olan M.Ö. 549 yılına tarihlenen Nabonidus Kroniği'ne (Resim-1) göre, Astyages büyük bir orduyla Anşan Kralı Büyük Kyros'a karşı sefere çıkar. Sefer sırasında ordudaki askerler, Astyages'e karşı ayaklanır ve onu esir alarak Büyük Kyros'a teslim ederler. Büyük Kyros Med başkenti Ekbatana'ya (Hemedan) (Resim-2) doğru hareket eder. Ekbatana'da ele geçirdiği altın, gümüş, mal ve diğer servetleri Anşan'a götürür.⁶

Pers İmparatorluğu'nun kuruluş süreci hakkında bilgi veren çivi yazılı belgelerden bir diğeri de Sippar Silindiri'dir (Resim-3). Antik Sippar yerleşmesinde (Ebu Habbah) ortaya çıkarılan bu çivi yazılı belgeye göre, Büyük Kyros ile Astyages arasındaki savaş M.Ö. 553 yılında başlar ve birden fazla çarpışmanın yaşandığı üç yılın sonunda M.Ö. 550'de Büyük Kyros'un zaferiyle son bulur. Yine bu belgede geçen bilgilere göre Yeni Babil Kralı

⁴ George Rawlinson, *Eski Doğu'nun Büyük Krallıklarından Medya Krallığı*, (Çeviren: Nadire Işık), Doz Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s. 188-194

⁵ İqrar Əliev, "Azərbaycan Torpaqları Fars Əhəmənilər (Haxamanişilər) Dövlətinin Tərkibində", *Azərbaycan Tarixi Ən Qədimdən Bizim Eranın III Əsri*, (Redaktor: İqrar Əliev), Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A. Bakıxanov Adına Tarix İnstitutu, Bakı, 2007, s. 202.

⁶ I. M. Diakonoff, a.g.m., s. 146; Amelie Kuhrt, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Volume 1, Routledge, New York, 2008, s. 50; Sevgi Sarıkaya, "Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihisi Büyük Kyros", *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt 1, Sayı 2, 2011, s. 197-198; Pierre Briant, *From Cyrus to Alexander A History of the Persian Empire*, (Translated by Peter T. Daniels), Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana, 2002, s. 31.

Nabonidus, krallığının ilk yılında Babillilerin tanrısı Marduk'u ve Ay Tanrısı Sin'i rüyasında görür. Rüyasında Marduk ona, Asur hâkimiyetindeki Harran'da Medler ile Asurlular arasında gerçekleşen savaş esnasında (M.Ö. 609) Medler tarafından tahrip edilen Ay Tanrısı Sin'e adanmış Ehulhul Tapınağı'nı (Neşe Evi) tamir etmesini emreder. Nabonidus ona, bu bölgenin Umman-manda'nın (Medler) egemenliğinde olduğunu ifade eder. Marduk ise Medlerden artık korkmamasını çünkü Medlerin ve onları destekleyen kralların yok olacağını söyler. Sippar Silindiri'nde geçen bu bilgilerin devamında şu bilgiler yer alır: "Gerçekten üçüncü yıl olunca Marduk, Anşan kralı ve genç hizmetkârı Kyros'u ona karşı harekete geçirdi. Kyros küçük ordusuyla Umman-manda'nın büyük ordusunu dağıtarak Medlerin kralı Astyages'i ele geçirdi ve onu kendi ülkesinde tutsak etti."⁷

2. Antikçağ Yazarlarına Göre Pers İmparatorluğu'nun Kuruluşu

Herodotos, Pers İmparatorluğu'nun kuruluşuna dair bilgiler veren antik yazarlardan birisidir. Herodotos'a göre, Büyük Kyros büyüüp genç bir delikanlı olunca yiğitliği ve yakışıklılığı ile herkesin dikkatini çekmektedir. Dikkatini çektiği kimselerden birisi de Harpagos'tur. Harpagos, oğlunun katili olması sebebiyle Med kralı Astyages'e büyük bir intikam beslemektedir ve bu yüzden Büyük Kyros'a her türlü desteği vererek kendi intikamını Büyük Kyros'a aldirtmayı planlamaktadır. Bu amacı doğrultusunda Harpagos, Media Krallığı'nın önde gelen isimleriyle ilişkiler kurup onlara Büyük Kyros'u desteklemek suretiyle Astyages'in hâkimiyetine son verme zamanının geldiğini söyler. Harpagos'un bu isteği sadece kendisi için değil, aynı zamanda bütün Med halkı için olumlu bir gelişme olacaktır. Çünkü Astyages, Med halkına karşı katı bir tutum içerisindeydi. Harpagos yaptığı bu görüşmelerin ardından Astyages'in hâkimiyetine son verme düşüncesini, ailesiyle birlikte Pers halkı içerisinde yaşayan Büyük Kyros'a bildirmek ister. Ancak Büyük Kyros'un bulunduğu yere giden yollar denetim altında olduğu için bir hileye başvurur. Planını bir mektuba yazar ve mektubu, yapma bir tavşanın içine yerleştirir. Ardından avlanmış bir tavşan düşüncesi

⁷ Robert Rollinger, "Med Krallığı", *Arkeoatlas*, Sayı 6, 2007, s. 16; P. Briant, a.g.e., s. 31; S. Sarıkaya, a.g.m., s. 197; Joan Oates, *Babil*, (Çeviren: Fatma Çizmeli), Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004, s. 139; M. A. Dandamayev, "Media and Achaemenid Iran", *History of Civilizations of Central Asia: The Development of Sedentary and Nomadic Civilizations: 700 B.C. to A.D. 250*, (Editor: János Harmatta), Volume 2, UNESCO Publishing, Paris, 1996, s. 40.

uyandırmak gayesiyle sadık adamlarından birisine avcılarının kullandıkları bir ağ ile birlikte yapma tavşanı teslim ederek Büyük Kyros'a götürmesini ister.⁸

Mektubu alan Büyük Kyros, merakla okumaya başlar. Harpagos mektupta; Büyük Kyros'a onu tanrıların ve kendisinin koruduğunu eğer korumasaydı şuan çoktan Astyages tarafından öldürülmüş olacağını söyler. Büyük Kyros'tan Astyages'in iktidarını yıkmak ve ondan intikam almak için Persleri ayaklandırmasını ve Media Krallığı üzerine harekete geçmesini ister. Astyages'in güçlü adamlarının da savaş esnasında kendisini destekleyeceklerini ve vakit kaybetmeden bu söylediklerini yapmasını belirtir. Bu haberi alan Büyük Kyros, Persleri Astyages'e karşı harekete geçirecek bir plan düşünür. Planı doğrultusunda bir kâğıda Astyages'in Perslerin komutanlığına kendisini getirdiğini yazar. Ardından çeşitli boylardan oluşan Pers halkını bir araya toplayarak bu yazdığını onların yanında okur. Sonrasında ise hepsine ellerine bir orak alıp gelmelerini ister.⁹

Persler bu emre uyarak ülkenin bir tarafında çalılık bir alanda toplanırlar. Büyük Kyros, Perslere bu alanı bir gün içinde temizlemelerini ardından da tekrar yanına gelip kendisiyle yemek yemelerini emreder. Büyük Kyros bu yaşananların ardından babası I. Kambises'in ne kadar koyunu ve sığırı varsa hepsini toplatıp kestirir ve yanına başka yemekler de hazırlatarak Pers halkı için bir ziyafet düzenler. Ertesi gün Persler gelip ziyafete katılırlar. Ziyafet bitince Büyük Kyros onlara: "Dünkü iş mi hoşunuza gitti yoksa bugünkü ziyafet mi?" diye sorar. Onlar da: "Elbette ki ziyafet" diye cevap verirler. Perslerin verdikleri bu cevap üzerine Büyük Kyros onlara, eğer kendisini dinlerlerse kölelikten kurtulacaklarını, tüm günlerinin bugünkü gibi rahat ve bolluk içinde geçeceğini söyler. Ayrıca onlardan kendisine güvenmelerini isteyerek hiçbir açıdan Medlerden zayıf durumda olmadıklarını söyler ve vakit kaybetmeden Astyages'e olan desteklerinden vazgeçmelerini ister.¹⁰

Persler Büyük Kyros'un bu isteklerini memnuniyetle kabul ederler. Astyages, Büyük Kyros'un faaliyetlerinden haberdar olunca ona haber göndererek derhal yanına gelmesini emreder. Büyük Kyros yanına geleceğini hatta onun beklemediği kadar erken bir vakitte geleceğini bildirir. Bunun

⁸ Herodotos, a.g.e., I. 123.

⁹ Herodotos, a.g.e., I. 124-125.

¹⁰ Herodotos, a.g.e., I. 126.

üzerine Astyages telaşlanarak bütün Medleri silahlandırır ve başlarına da komutan olarak Harpagos'u geçirir. Beklenen gerçekleşir ve Persler ile Medler arasında savaş başlar. Harpagos'la birlikte Medlerin bir kısmı savaş esnasında Büyük Kyros'un tarafına geçer, bir kısmı Astyages'in tarafında savaşmaya devam eder, bir kısmı ise daha savaşın ilk sıralarında kaçarak Astyages'i zor durumda bırakırlar. Med ordusu darmadağın bir hale gelir. Bu durumu haber alan Astyages yine de pes etmez ve direnmeye devam eder. Şehirlerdeki tüm Medleri çocuk, ihtiyar ayırmaksızın Perslere karşı seferber eder. Bunun yanı sıra Büyük Kyros'u serbest bırakması için öğüt vermiş olan rüya yorumcusu Magları kazığa vurdurur. İlerleyen sürede Astyages bütün çabalarına rağmen Perslere karşı başarılı olamaz ve savaşı kaybederek Perslere esir düşer.¹¹

Harpagos öfkeli bir halde Astyages'in yanına gelir. Astyages ona, Büyük Kyros'un bu başarılarını neden kendisine mal ettiğini sorar. Harpagos da Büyük Kyros'a yazdığı mektup dolayısıyla Astyages'in iktidarının sonunu getirecek olayları kendisinin başlattığını söyler. Astyages de ona, kendisinin egemenliğine son vermek istiyorsa bunu tek başına yapması gerektiğini ifade eder. Aptallık ederek Büyük Kyros'u bu işe dâhil etmesi dolayısıyla Medleri Perslerin hâkimiyetine sokup köle durumuna düşürdüğünü söyler. Astyages, bu şekilde otuz beş yıllık iktidarını kaybeder ve bunda Astyages'in Med halkına karşı olan kötü davranış ve uygulamalarının da etkisi vardır. Yine Herodotos'a göre, İskit (Saka) egemenliği dönemi haricinde yüz yirmi sekiz yıl Med hâkimiyetinde kalan topraklar böylelikle Perslerin eline geçmiştir. Astyages'e gelince, Büyük Kyros ona herhangi bir kötülükte bulunmamış ve ölünceye kadar onu yanında tutmuştur.¹²

Şamlı Nikolaos'a göre, Büyük Kyros Med sarayında güçlü bir konuma geldiği sıralarda anne ve babası onun sahip olduğu konum dolayısıyla daha rahat bir hayat yaşamaya başlarlar. Günlerden bir gün Büyük Kyros'un annesi Argoste, Büyük Kyros'a hamile olduğu günlerde görmüş olduğu bir rüyayı oğlu Büyük Kyros'a anlatır. Rüyaya göre, Argoste o kadar çok idrar yapmıştır ki bu idrar büyük bir nehir halini almış ve tüm Asya'yı kaplayarak denize doğru akıp gitmiştir. Büyük Kyros'un babası Atradates karısının bu rüyasını öğrenince oğlu Büyük Kyros'dan Babil'deki Keldani kâhinlere bu

¹¹ Herodotos, a.g.e., I. 127-128.

¹² Herodotos, a.g.e., I. 129-130.

rüyayı yorumlatmasını ister. Büyük Kyros babasının bu isteğine uyar ve en meşhur kâhinlerden birisini çağırıp rüyayı ona anlatır. Kâhin, rüyanın Büyük Kyros'un Asya'da çok büyük bir konuma yükseleceği anlamına geldiğini ifade eder. Ayrıca Büyük Kyros'a bu rüyayı ve yorumunu Astyages'in kesinlikle duymamasını gerektiğini, aksi takdirde Astyages'in ikisini de cezalandıracağını söyler. Neticede Büyük Kyros ve kâhin bu gelişmelerden kimsenin haberi olmaması yönünde birbirlerine söz verirler.¹³

Daha sonra Büyük Kyros, Med sarayında daha güçlü bir konuma gelir ve babasını Perslerin idaresine verir. Annesi ise zenginlik ve güç bakımından en önde gelen Pers kadınları arasında yer alır. O dönemde Astyages'e düşman olan Cadusialıların¹⁴ (Harita-2) lideri Onaphernes Med hâkimiyetine karşı başkaldırır. Astyages, Onaphernes'in üstesinden gelmesi için Büyük Kyros'u görevlendirir. Bu sırada Babilli rüya yorumcusu, Onaphernes'e karşı başarılı olması için Büyük Kyros'a cesaret verir. Yine aynı rüya yorumcusu, Büyük Kyros'a Persleri ayaklandırma ve Astyages'in krallığına son verme konusunda teşviklerde bulunur ve Büyük Kyros'a Astyages'i tahttan indirmesinin gerekliliğini anlatır. Rüya yorumcusunun söyledikleri neticesinde Büyük Kyros Astyages'in egemenliğine son verme konusunda bir hayli cesaretlenir ve eğer kral olursa kendisini ödüllendireceğini belirtir.¹⁵

Bir süre sonra Büyük Kyros, bir sepette hayvan gübresi taşıırken kamçılanan bir adamla karşılaşır. Gerçekleştirecekleri konusunda bunu bir alamet olarak algılayan Büyük Kyros hemen rüya yorumcusu ile irtibat kurar. Rüya yorumcusu ona adamın kim olduğunu bulmasını söyler. Büyük Kyros rastladığı adamın Oebaras isimli bir Persli olduğunu öğrenir. Oebaras, Yunancada "iyi haberlerin müjdecisi" anlamına gelmektedir. Rüya yorumcusu buna dayanarak Büyük Kyros'a bunun şansa işaret olduğunu ve Oebaras'ı yanına almasını söyler. Büyük Kyros da bu söyleneni yerine getirir.¹⁶

Sonrasında ise Cadusia'daki Onaphernes'in yanına gider ve onun çıkardığı isyanı bastırarak Media'ya geri döner. Ardından Oebaras'a at,

¹³ FGrHist II A 90 F 66 (9) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

¹⁴ Yaklaşık olarak İran'ın Erdebil eyaletini ve bu eyaletin hemen doğusunda yer alan Azerbaycan topraklarını kapsayan alanda yaşayan halk. Bakınız: Harita-2

¹⁵ FGrHist II A 90 F 66 (10-12) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

¹⁶ FGrHist II A 90 F 66 (13) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

hizmetkâr ve elbiseler vererek onu ödüllendirir. Zamanla Oebaras'a iyice alışan Büyük Kyros, onu kendisine danışman yapar. Günlerden bir gün Oebaras, Büyük Kyros'a Medleri yenecek cesarete ve güce sahip birisinin olmadığını söyler. Büyük Kyros, ona öyle birisinin muhtemelen var olduğunu ancak korkusundan ortaya çıkmadığını söyler. Ardından ona öyle birisinin ortaya çıkması halinde Medleri nasıl yenebileceğini sorar. Oebaras, bu kişinin önce Cadusalıları harekete geçirmesi ardından da dört yüz bin civarındaki Persleri cesaretlendirip silanlandırması gerektiğini söyler.¹⁷

Oebaras'ın sözlerini doğru bulan Büyük Kyros, ona planını anlatır. Oebaras, Büyük Kyros'tan babasının hasta olduğunu, onun iyileşmesi için tanrılara kurban sunmak istediğini ve bu yüzden de birkaç günlüğüne ailesinin yanına yani Persia'ya gitmek istediğini Astyages'e söylemesini ister. Oebaras'ın bu akıllıca planlarını hayranlıkla dinleyen Büyük Kyros ona annesinin rüyasından ve Babilli kâhinin yorumundan bahsederek onu Astyages'i mağlup etme konusunda cesaretlendirir. Oebaras, olan biteni Astyages'e haber vermesinden korkarak Babilli rüya yorumcusuna bir tuzak kurar ve onu öldürür. Büyük Kyros, kurduğu plan doğrultusunda ailesinin yanına gidebilmek için Astyages'ten izin almaya giderken Oebaras'a rüya yorumcusunun nerede olduğunu sorar ve o da içtiği şarap dolayısıyla bir yerde sızıp kaldığını söyler. Ancak Büyük Kyros'un bu yalana inanmadığını görünce gerçeği söylemek zorunda kalır. Büyük Kyros rüya yorumcusunun öldüğünü duyunca hem üzülür hem de Oebaras'a öfkelenerek öfkesi geçene kadar onu kendinden uzak tutar. Rüya yorumcusunun karısı, kocasına ne olduğunu sorduğunda ise onun soyguncular tarafından öldürüldüğünü söyler.¹⁸

Astyages'in yanına varmalarına az kalınca Oebaras, yapması gerekenleri Büyük Kyros'a tekrar hatırlatır. Büyük Kyros Astyages'in yanına gelince daha önce planladığı sözleri söyler ancak Astyages Büyük Kyros'a olan sevgisi dolayısıyla onun kendisinden uzaklaşıp ailesinin yanına gitmesine izin vermez. Bu durum karşısında Büyük Kyros üzülür ve Oebaras'a yaptıkları planın gerçekleşmediğini söyler. Oebaras onu yine umutlandırır ve birkaç gün bekledikten sonra aynı isteklerini Astyages'e bu kez bir aracı vasıtasıyla iletmesini ister. Büyük Kyros, Oebaras'ın dediğine uymuş ve birkaç günün

¹⁷ FGrHist II A 90 F 66 (14-15) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

¹⁸ FGrHist II A 90 F 66 (16-19) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

ardından saray görevlisine giderek ondan ailesinin yanına gidebilmek için izin almak maksadıyla Astyages'e baskı yapmasını ister. Saray görevlisi bu isteği kabul eder ve Astyages huzurlu bir ruh halindeyken Büyük Kyros'un isteğini ona söyler. Astyages, bu isteği bu defa kabul eder ve Büyük Kyros'a ailesinin yanına gidip kalması için beş ay izin verir.¹⁹

Büyük Kyros bu gelişme üzerine Astyages'e çok teşekkür eder ve sevinç içinde Oebaras'ın yanına döner. Oebaras, ona hemen hizmetkârlarını yanına alarak ailesinin yanına hareket etmesini ister. Büyük Kyros Oebaras'ın dediğini yapar ve hemen yola koyulur. Babilli rüya yorumcusunun karısı, kocası ölmeden önce ondan Büyük Kyros hakkındaki rüyayla ilgili bilgileri öğrenmiştir. Bu kadın Büyük Kyros'un Persia'ya doğru yola çıktığını erkek kardeşinden duyar ve Büyük Kyros hakkındaki rüyayı kardeşine söyler. Astyages'in iktidarının tehlikede olduğunu anlayan kardeşi, şafak vakti bir saray görevlisi aracılığıyla Astyages'e ulaşmayı başarır ve tüm bildiklerini ona anlatır. Bu haber karşısında Astyages oldukça kaygılanır ve ne yapması gerektiğini Babilli bir kâhine danışır. Kâhin, bu tehlikeden kurtulması için Büyük Kyros Media'ya döner dönmez onu öldürtmesini söyler.²⁰

Astyages, kâhinin sözleri hakkında düşünmeye başlar ve kararını vererek üç yüz atlıyı Büyük Kyros'un peşine gönderir. Gönderdiği askerlerine Büyük Kyros'u geri çağırılmalarını, gelmezse başını kesip o şekilde getirmelerini emreder. Askerler Büyük Kyros'un yanına vardıklarında Astyages'in emirlerini iletirler. Büyük Kyros dönmeyi kabul eder ancak hemen dönmez ve askerleri biraz yemek yiyip dinlenerek sabah erkenden yola çıkmaya ikna eder. Ardından kendisini götürmeye gelen askerlere yemekte şarap içirerek onları sarhoş eder ve böylece onları etkisiz hale getirir. Büyük Kyros bu olayın ardından babasına Astyages'in emri olduğunu, bin tane süvari ile beş bin tane piyadeyi küçük bir şehir olan Hyrba'ya²¹ göndermesini ve geriye kalan Persleri de hızlı bir şekilde silahlandırmasını bildirir. Babasından bunları yapmasını isterken bu isteklerinin gerçek sebebini ona söylemez.²²

¹⁹ FGrHist II A 90 F 66 (20-22) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

²⁰ FGrHist II A 90 F 66 (23-25) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

²¹ Media Krallığı'nın şehirlerinden birisidir. Antik kaynaklarda ismi geçen şehrin, Hemedan yakınlarında olduğu tahmin edilmekle birlikte yeri tam olarak tespit edilememiştir.

²² FGrHist II A 90 F 66 (26-27) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

Astyages'in gönderdiği askerler uyurken Büyük Kyros ve Oebaras atlarına binerek oradan uzaklaşırlar ve gece vakti Hyrba'ya ulaşırlar. Büyük Kyros burada kendi adamlarını silahlandırır ve babasının gönderdiği askerlerle birlikte bir savaş düzeni alır. Kendisini ordunun sağ kanadına, Oebaras'ı ise sol kanadına yerleştirir. Sabah olunca Astyages'in gönderdiği askerler uyanır ve vakit keybetmeden tekrar Büyük Kyros'un peşine düşerler. Bir süre sonra Hyrba'ya ulaşırlar ve burada Büyük Kyros'un hazırladığı ordu ile savaşmaya başlarlar. Yine Nikolaos'un anlattıklarına göre, savaşın daha ilk anlarında Büyük Kyros büyük bir cesaret gösterir ve üç askerinin de yardımıyla Astyages'in askerlerinin yaklaşık iki yüz elli tanesini öldürür. Büyük Kyros'un elinden kurtulan askerler kaçarak Astyages'in yanına gelirler ve ona bütün olanları anlatırlar.²³

Bu haber üzerine Astyages, Büyük Kyros'u bu duruma kendisinin getirdiğini anlayarak pişmanlık duyar ve generallerine haber göndererek güçlerini birleştirmelerini ister. Generaller bu emire uyup bir milyon piyade, iki yüz bin süvari ve üç bin savaş arabasından oluşan büyük bir ordu meydana getirerek vakit kaybetmeden Persia'ya doğru hareket ederler. Bu olaylar yaşanırken Büyük Kyros, babasına olan biteni tüm gerçekliğiyle anlatır. Böylelikle babasının da desteğini kazanır. Persia'daki Pers ordusu, Büyük Kyros'un babası tarafından savaşa hazır hale getirilir ve neticede üç yüz bin hafif silahlı piyade, elli bin süvari ve yüz savaş arabasının bulunduğu bir Pers ordusu meydana gelir. Ardından Büyük Kyros ve babası ordunun savaş esnasındaki düzenini belirlerler ve Oebaras'ı general olarak görevlendirirler. Bu gelişme üzerine Oebaras, dar geçitlere ve dağların tepelerine garnizonlar yerleştirir, savunmasız durumda olan şehirleri korunaklı hale getirir ve sivil halka savaş süresince bu korunaklı şehirlerde beklemelerini söyler.²⁴

Çok geçmeden Astyages ordusuyla birlikte Persia'ya ulaşır ve terkedilmiş korunaksız şehirleri yerle bir eder. Ardından Büyük Kyros ve babasına haberciler göndererek teslim olmalarını, eğer teslim olmazlarsa yakalandıklarında öldürüleceklerini söyler. Büyük Kyros ve babası onun bu istediğini kabul etmezler ve tanrıların kendilerini desteklediklerini belirterek Astyages'ten geri çekilmesini isterler. Bu cevap karşısında

²³ FGrHist II A 90 F 66 (28-29) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

²⁴ FGrHist II A 90 F 66 (30-32) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

öfkelenen Astyages, atına binip etrafına yirmi bin koruma yerleştirerek tüm ordusuyla birlikte savaşa başlar. Bunun üzerine Büyük Kyros, Pers ordusunun ortasında yerini alır ve sağ tarafına babasını, sol tarafına ise Oebaras'ı alarak Astyages'e karşı yürür. Med ve Pers ordusu arasında büyük bir savaş başlar. Büyük Kyros ve ordusunun çok sayıda Med askerini öldürmesi Astyages'i hem korkutur hem de şaşırır. Astyages, vakit kaybetmeden en önde gelen generallerini Büyük Kyros'un savaştığı yöne gönderir.²⁵

Kendilerinden fazla sayıda olan Med ordusuna karşı kahramanca savaşan Pers askerleri bir süre sonra güç kaybederler ve önünde savaşın yapıldığı şehrin içine doğru çekilirler. Büyük Kyros ve Oebaras, düşmandan daha fazla adam öldürdüklerini söyleyerek şehrin içine çekilmiş askerlerine cesaret verirler. Ardından askerlerine eşlerini ve çocuklarını o çevredeki en yüksek dağ olan Pasargadai'a göndermelerini, ertesi gün ise sığındıkları şehirden dışarı çıkarak savaşı kazanmak için tüm güçleriyle mücadele etmelerini isterler. Bu konuşmalardan sonra tüm Pers askerleri cesaretlenir ve içinde buldukları şehrin kapılarını şafak vakti açarak Büyük Kyros ve Oebaras önderliğinde Astyages'in ordusuna doğru ilerlerler. Bu sırada Büyük Kyros'un babası, yanındaki askerlerle beraber Pers ordusunun sığındığı şehrin surlarını korumaktadır. Pers ordusunun kendisine doğru ilerlediğini öğrenen Astyages derhal harekete geçer ve savaş tekrar şiddetlenir. Bir süre sonra Astyages yüz bin kişilik orduyla birlikte Büyük Kyros'un babasının savunduğu şehri kuşatıp ele geçirir. Şehrin Med ordusunun eline geçmesiyle Büyük Kyros'un babası yaralı halde esir alınır ve Astyages'in yanına getirilir. Var gücüyle savaşan Pers ordusu ise güç kaybederek eşlerinin ve çocuklarının bulunduğu Pasargadai'a çekilirler.²⁶

Büyük Kyros'un babası tutsak alınıp Astyages'in yanına getirildiğinde ona kendisini cezalandırıp cezalandırmayacağını sorar. Astyages onun yaralı olduğunu görünce ona acır ve onu cezalandırmayacağını, kendi eceliyle öldüğünde ise ona bir defin töreni düzenleyeceğini söyler. Bir süre sonra Büyük Kyros'un babası ölür ve Astyages'in sözü doğrultusunda defnedilir. Bu yaşananların ardından Astyages, Pers ordusunun çekildiği Pasargadai'a doğru hareket eder. Pasargadai'ın bulunduğu yer yüksek ve sarp bir dağ

²⁵ FGrHist II A 90 F 66 (33-34) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

²⁶ FGrHist II A 90 F 66 (35-36) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

olduğu için Astyages oraya ulaşmakta bir hayli zorlanır. Astyages'in Pasargadai'a doğru yola çıktığını öğrenen Oebaras on bin ağır silahlı piyade ile tüm geçişleri emniyet altına alır. Bunu fark eden Astyages, askerlerine dağı çember içine almalarını ve bir yol bulup içeriye sızmalarını emreder. Gece olunca Büyük Kyros ve Oebaras bütün askerleriyle birlikte buldukları yerden daha yukarıda olan bir yere çıkarlar.²⁷

Astyages ve ordusu da dar geçitlerden geçip onları takip ederler. İki taraf da birbirlerine yaklaşıncı savaş yeniden başlar. Kayalık ve ormanlık bir alanda gerçekleşen savaşta iki taraf da cesurca savaşır. Bu esnada Oebaras, Pers ordusuna ailelerinin Astyages'in eline geçmesi halinde yaşanacak kötü durumları hatırlatır. Oebaras'ın söylediklerinden etkilenen askerler ailelerinin güvenliğini de dikkate alıp savaş çılgınlıkları atarak karşı saldırıya geçerler ve dağlık alanda olduklarından büyük taş parçaları atmak suretiyle Astyages'in askerlerini püskürtürler. Büyük Kyros bir yolunu bulup dağdan iner ve ailesinin yaşadığı eve giderek orada bir kurban töreni gerçekleştirir. Servi ve defne ağacı parçalarını üst üste koyduktan sonra bunların üstüne biraz un serper ve odun parçalarını birbirine sürterek bir ateş yakar. Ateş yaktıktan kısa bir süre sonra gök gürleri ve şimşek çakar. Büyük Kyros bir anlık korkuyla kendisini yere atar. Ardından Pasargadai'a geri dönebileceğine ve savaşta başarılı olacağına işaret eden kuşlar evin üzerine konarlar.²⁸

Bu olayların ardından Büyük Kyros Pasargadai'a geri döner. Ertesi gün kuşların alametine güvenerek Astyages'in ordusuna saldırmaya karar verir. İki taraf bir kez daha savaşa tutuşurlar. Astyages, elli bin askerini dağın hemen dibine yerleştirir ve onlara dağa tırmanmaktan korkan veya buldukları yeri terk eden herkesi öldürmelerini emreder. Artan düşman sayısı yüzünden Pers askerleri zor duruma düşerler ve daha fazla dayanamayıp dağın zirvesine doğru kaçarlar. Bunu gören askerlerin eşleri onlara bağıarak; kaçmamalarını, kaçarlarsa daha kötü sonuçlarla karşılaşacaklarını söylerler. Askerler, duydukları bu sözler karşısında utanırlar ve düşmanla savaşmak için geri dönerler. Sonrasında ise altmış bin

²⁷ FGrHist II A 90 F 66 (37-39) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

²⁸ FGrHist II A 90 F 66 (40-41) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

Med askerini öldürerek düşmanı dağdan püskürtürler. Fakat buna rağmen Astyages kuşatmadan vazgeçmez.²⁹

Savaşın sonlarına doğru Büyük Kyros'un ordusu üstünlük kurmaya başlar ve Astyages'in ordugâhını ele geçirir. Astyages, bu saldırıdan son anda kurtulur ve az sayıdaki askeriyle birlikte savaş alanından kaçır. Büyük Kyros, Astyages'in çadırına girerek onun tahtına oturur ve onun asasını eline alır. Bu sırada Oebaras, Büyük Kyros'a onun Astyages'ten daha güçlü ve değerli olduğunu söyleyerek ona övgüde bulunur. Sonrasında ise Astyages'in çadırında ele geçirilen bütün hazine Pasargadai'a götürülür. Çok geçmeden Astyages'in savaşı kaybederek kaçması Media Krallığı'nın egemenliğindeki bütün halklar tarafından duyulur ve ülke içinde ayaklanmalar başlar. İlk ayaklananlar Hyrcanialılar³⁰ olur. Hyrcanialıların lideri Artasyras, elli bin kişilik ordusuyla birlikte Büyük Kyros'un yanına gelir ve Büyük Kyros'a bağlılığını bildirir. Hyrcanialılardan sonra Parthialılar,³¹ İskitler (Sakalar) ve Bactrialılar³² da Astyages'in hâkimiyetini tanımayarak Büyük Kyros'un egemenliğine girerler. Böylece Astyages'in askeri ve siyasi gücü oldukça zayıflar. Bu durumun farkında olan Büyük Kyros, Astyages'e son darbeyi vurmak için harekete geçer. Kısa bir süre sonra Astyages'i bulur ve zayıf bir direnişin ardından onu esir alır.³³

Ktesias'a göre, Astyages, Büyük Kyros'a yakalanmadan önce başkenti Ekbatana'ya kaçır ve burada kızı Amytis ve onun kocası Spitamas tarafından saklanır. Büyük Kyros, Astyages'i takip edip Ekbatana'ya gelince Oebaras'dan, Amytis ve Spitamas ile onların çocukları Spitaces ve Megabernes'e işkence ederek onları Astyages'in nerede olduğu konusunda sorguya çekmesini ister. Saklandığı yerden kızı ve diğerlerine işkence edileceğini gören Astyages, bu duruma engel olmak için ortaya çıkar ve onları işkence görmekten kurtarır. Ardından Oebaras tarafından zincirlere vurularak esir alınır. Bir süre bu şekilde kaldıktan sonra Büyük Kyros ona

²⁹ FGrHist II A 90 F 66 (42-44) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

³⁰ Yaklaşık olarak İran'ın Mazenderan ve Gülistan eyaletlerini kapsayan alanda yaşayan halk. Bakınız: Harita-2

³¹ Yaklaşık olarak İran'ın kuzeydoğusu ile Türkmənistan'ın güneybatısını kapsayan alanda yaşayan halk. Bakınız: Harita-2

³² Yaklaşık olarak Afganistan'ın Belh eyaleti ve çevresini kapsayan alanda yaşayan halk. Bakınız: Harita-2

³³ FGrHist II A 90 F 66 (45-46) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

acı ve onu serbest bırakır. Kızı Amytis'e ise saygı gösterilir. Amytis'in kocası Spitamas'a gelince; Büyük Kyros, Astyages'in nerede olduğunu kendisine sorduğunda bilmediğini ifade edip yalan söylediği için Büyük Kyros tarafından öldürülür. Bu olayların ardından Büyük Kyros, Spitamas'ın karısı Amytis'i kendisine eş olarak alır.³⁴

Astyages esir alındıktan sonra Barcania'ya³⁵ (Paricania) gönderilir. Bir süre sonra kızı Amytis ve Büyük Kyros, Astyages'i Persia'ya çağırırlar. Büyük Kyros, Astyages'i Persia'ya getirmesi için saray görevlisi Petisacas'ı görevlendirir. Oebaras, Astyages'i öldürmesi için Petisacas'ı kışkırtır. Petisacas, Oebaras'ın kışkırtması sonucu Astyages'i Persia'ya getirirken çölde tek başına, aç susuz bir halde bırakmak suretiyle onu ölüme terk eder. Astyages'in öldüğünü duyan Büyük Kyros, Petisacas'ı ağır işkencelerle öldürür. Büyük Kyros'un, Astyages'in ölümünde payı olduğunu öğrenip kendisini de işkencelerle öldüreceğinden korkan Oebaras intihar eder. Cesedi çölde aslanlar tarafından zarar görmeden korunan Astyages ise büyük bir törenle gömülür.³⁶

Polyainos'a göre Medler, Persleri üç farklı cephede yenerler ve Pasargadai önlerinde yapılan dördüncü mücadelede Persler zor duruma düşerek Pasargadai'a çekilmek isterler. Ancak Persler şehre sığınmak üzereyken eşleri onları uyararak özgürlükleri uğruna gerekirse ölmelerini söylerler. Bunu duyan askerler cesaretlenerik Medlerin üzerine saldırırlar. Bu olaylar yaşanırken Büyük Kyros üstün askeri becerisi sayesinde düşman saflarını yararak Medleri ağır bir yenilgiye uğratar. Bu son savaşın ardından Medler bir daha toparlanamaz ve Perslere boyun eğmek zorunda kalırlar.³⁷

Diodorus'a göre, Astyages, Büyük Kyros'la yaptığı savaşı kaybeder ve askerleriyle birlikte kaçır. Ardından, Büyük Kyros'a karşı mağlup olmasından dolayı çok öfkelenir ve öfkesini askerlerinden çıkarır. Ordudaki bazı komutanları kovar, onların yerine başkalarını getirir. Bazı komutanları

³⁴ FGrHist III C 688 F 9 (1) 'Ktesias' =Phot. Bib. 72. 36a9-37a25.

³⁵ Yaklaşık olarak İran'ın Sistan ve Belucistan eyaletinin kuzeyini kapsayan alan. Bakınız: Harita-2

³⁶ FGrHist III C 688 F 9 (6) 'Ktesias' =Phot. Bib. 72. 36a9-37a25.

³⁷ Polyainos, *Strategemata*, (Edited by: E. Woelfflin and J. Melber), Teubner, Leipzig, 1887, VII. 6. 1.

ise yenilgiden sorumlu tutarak öldürür ve Büyük Kyros'tan intikam almak için ordudaki askerlere cesaretlendirici konuşmalar yapar.³⁸

Justin'e göre Astyages, Harpagos ve ordunun bir kısmının kendisine ihanet edip Büyük Kyros'un tarafına geçmeleri nedeniyle yenilgiye uğrar. Bu yenilgiden sonra Astyages ordunun başına kendisi geçer ve savaştan kaçanları öldürmeleri için ordusunun arka safına özel bir birlik yerleştirerek Perslere karşı tekrar harekete geçer.³⁹

Ksenophon, Kúrou paideía (Kyros'un Eğitimi) isimli eserinde diğer antik yazarlardan ve çivi yazılı belgelerden daha farklı bilgiler verir. Onun verdiği bilgiler bilim insanları tarafından genel kabul gören literatürün dışında kalmaktadır. Ksenophon'a göre, Astyages Büyük Kyros'un büyükbabasıdır ve aralarında herhangi bir anlaşmazlık yoktur. Büyük Kyros on iki yaşından sonra Media'da büyükbabasının kontrolünde süvari eğitimi alır. Astyages bir süre sonra hastalanarak ölür ve onun yerine oğlu Kyaksares Med tahtına geçer. Büyük Kyros, dayısı Kyaksares'le de tıpkı dedesiyle olduğu gibi sorunsuz bir ilişki içerisindeydi. Öyle ki, dayısıyla birlikte Asur, Lydia ve Babil krallıklarına karşı savaşır ve onları ağır yenilgilere uğratar. Babil seferinden bir süre sonra Kyaksares, hem Büyük Kyros'un sağlam karakteri ve askeri başarıları dolayısıyla hem de krallığını bırakacağı bir oğlu olmaması nedeniyle Büyük Kyros'u kızıyla evlendirir ve çeyiz olarak vermek suretiyle Media Krallığı'nı Büyük Kyros'a teslim eder.⁴⁰

Antik kaynaklar ve çivi yazılı belgeler, Büyük Kyros'un Med başkenti Ekbatana'yı zorlanmadan ele geçirdiğini söylese de bu durum Ekbatana'nın zayıf bir savunma sistemine sahip olduğunu göstermez. Herodotos'a göre, Ekbatana yedi surla çevrilidir ve sonuncu surun iç tarafında kalan kısımda saray ve kraliyet hazinesi vardır. En büyük sur yaklaşık olarak Atina'nın çevresi kadardır. Surların siperleri ilk surdan beşincisine kadar sırasıyla

³⁸ Diodorus, a.g.e., IX. 23.

³⁹ Marcus Junianus Justinus, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, (Translated with notes by the Rev. John Selby Watson, Henry G. Bohn), Covent Garden, London, 1853, I. 6. 8-17.

⁴⁰ Ksenophon, *Kyros'un Eğitimi (Kyrou Paideia)*, (Çeviren: Furkan Akderin), Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2007, I. 3-5; VIII. 5.

beyaz, siyah, kırmızı, mavi ve reçine renginde boyanmıştır. Altıncı surun siperi gümüş, son surunki ise altın rengindedir.⁴¹

Bu konuda bilgi veren bir diğer antik yazar Polybius'tur. Polybius'a göre Ekbatana, günümüzde İran'daki Demavend Dağı ile özdeşleştirilen⁴² Orontes Dağı'nın eteklerinde yer almakta ve güçlü duvarlarla korunmaktadır. Şehrin içindeki sarayın çevresi 7 stadiondur.⁴³ Sedir ve servi ağaçlarından inşa edilen yapılar gümüş ve altınla kaplanmıştır. Yapılardaki fayanslarda da gümüş kullanılmıştır. Şehir bütün bu özellikleri dolayısıyla birçok şehirden üstün durumdadır.⁴⁴ Günümüzde yapılan araştırmalara göre Ekbatana, bugünkü Hemedan şehrinin altındadır ve bu sebeple burada yeterince arkeolojik kazı ve araştırma yapılamamaktadır. Yapılan kazılarda ise kesin olarak Medlere ait olduğu kabul edilebilecek herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.⁴⁵

Ekbatana'nın ardından Büyük Kyros, kendi zamanının öncesinde de önemli bir şehir olan Susa'ya (Resim-4) yönelmiştir. Susa bilindiği gibi Elam Krallığı'na başkentlik yaptıktan sonra tarihi süreç içerisinde Medlerin eline geçmiştir. Büyük Kyros, Silindir Kitabesinde Yeni Babil Krallığı'na hâkim olduktan sonra Amurru ülkesinin bütün krallarının Shuanna'ya (Babil) gelip kendisine övgüde bulunarak ayaklarına kapandıklarını, ardından onları Asur ve Susa şehirlerine gönderdiğini, ayrıca Susa ve Der'deki (Dicle Nehri'nin doğusu) tapınakları tamir ettirdiğini anlatmaktadır.⁴⁶

Büyük Kyros'un Susa'yı ele geçirmesi hakkında antik yazarlar da bilgi vermektedir. Strabon'a göre Susa, başta Babil olmak üzere Mezopotamya'nın

⁴¹ Herodotos, a.g.e., I. 98.

⁴² Rawlinson, a.g.e., s. 25.

⁴³ Antikçağ'daki ölçü birimlerinden birisidir. 1 stadion yaklaşık 1300 metredir.

⁴⁴ Polybius, *The Histories*, (Translation by William Roger Paton), Volume 6, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1922-1927, X. 27. 1-13.

⁴⁵ Marc van de Mieroop, *Antik Yakınoğu'nun Tarihi*, (Çeviren: Sinem Gül), Dost Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2006, s. 314.

⁴⁶ R. J. van der Spek, "Cyrus the Great, Exiles and Foreign Gods: A Comparison of Assyrian and Persian Policies on Subject Nations", *Extraction and Control: Studies in Honor of Matthew W. Stolper*, (Edited by: Michael Kozuh, Wouter F. M. Henkelman, Charles E. Jones and Christopher Woods), Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago, 2014, s. 263; Irving Finkel, "Translation of the Cyrus Cylinder", *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryaei), Afshar Publishing, Santa Monica, 2013, s. 81-82; Amelie Kuhrt, *Eskiçağ'da Yakınoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330*, (Çeviren: Dilek Şendil), Cilt 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2009, s. 367.

diğer önemli bölgelerine yakın olması ve yüksek bir konumda olup Persia'nın güney sınırında yer alması dolayısıyla stratejik bir önem arz etmektedir. Bu etkenlerden dolayı Büyük Kyros, Media Krallığı'na hâkim olduktan sonra Susa'yı Pers İmparatorluğu'nun başkenti yapmıştır.⁴⁷ Herodotos'a göre ise Büyük Kyros, Yeni Babil Krallığı'nı ele geçirmek için çıkacağı seferin hazırlıkları sırasında ordunun su ihtiyacını Susa yakınında akan Khoaspes Irmağı'ndan karşılamıştır ve Büyük Kyros'un suyunu içtiği tek ırmak budur.⁴⁸

Büyük Kyros'un Silindir Kitabesinde ve Strabon ile Herodotos'un eserlerinde geçen bu bilgiler Büyük Kyros'un Susa'ya Yeni Babil Krallığı'nı ele geçirmeden önce egemen olduğunu göstermektedir.⁴⁹ Ancak Susa'ya Lydia Krallığı'nı ele geçişinin öncesinde mi yoksa sonrasında mı hâkim olduğu konusunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca Büyük Kyros'un Susa gibi önemli ve imparatorluğuna çok yakın mesafedeki bir şehri ele geçirmek için Lydia seferinin sonrasını beklemesi pek muhtemel görünmemektedir. Büyük Kyros'un Susa'yı başkent yaptığı bilgisini sadece Strabon vermektedir. Strabon'un verdiği bilgi doğruysa Büyük Kyros Susa'yı ele geçirerek muhtemelen Yeni Babil Krallığı üzerine düzenleyeceği seferde burasını bir üs olarak kullanmayı amaçlamıştır.⁵⁰

Pers İmparatorluğu'nun kurulmasıyla birlikte Medlerin İran'daki etkin rolleri büyük oranda azalmakla birlikte tamamen ortadan kalkmamıştır. Soy ve kültürel bakımdan akrabalıkları bulunan Perslerin ardından imparatorluk içindeki en önde gelen halk olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.⁵¹

Sonuç

Büyük Kyros'un, Astyages liderliğindeki Media Krallığı'nı yıkarak Pers İmparatorluğunu kurması Eskiçağ'ın en önemli olaylarından birisidir. Bu olaya dair en önemli iki kaynak Nabonidus Kroniği ve Sippar Silindiri'dir. Bu

⁴⁷ Strabo, *Geography*, (with an English translation by Horace Leonard Jones), Volume 7, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1930, XV. 3. 2.

⁴⁸ Herodotos, a.g.e., I. 188.

⁴⁹ Kuhrt, a.g.e., s. 367.

⁵⁰ Matt Waters, "Cyrus and Susa", *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale*, Volume 102, 2008, s. 117.

⁵¹ Briant, a.g.e., s. 81-82; G. Buchanan Gray, "The Foundation and Extension of the Persian Empire", *The Cambridge Ancient History*, Volume 4, London, 1926, s. 8.

çivi yazılı belgelerin dışında bazı Antikçağ yazarları da konuyla ilgili detaylı bilgiler vermişlerdir. Bahsedilen kaynaklardaki bilgiler kimi zaman farklılaşsa Büyük Kyros'un Media Krallığına son verip Pers İmparatorluğu'nu kurması noktasında hemfikirdiler.

Astyages'in iktidarını kaybetmesinde üç önemli faktör etkili olmuştur. Bunlardan ilki, Med halkının önde gelenlerinin Büyük Kyros'u desteklemesidir. Özellikle Astyages'in askerlerinin savaş esnasında taraf değiştirerek Büyük Kyros'un tarafına geçmeleri Astyages'in askeri gücünü zayıflatmıştır. İkincisi, Büyük Kyros'un Medlerin egemenliği altında yaşayan Pers halkının desteğini almasıdır. Perslerin Med egemenliğinden kurtulmak istemiş olmaları ihtimali bu noktada bir etken olabilir. Sonuncusu ise Büyük Kyros'un başta askeri konularda olmak üzere kişisel beceriler bakımından üstün durumda olmasıdır.

Büyük Kyros'un Astyages'e karşı kazandığı zaferin doğrudan bir sonucu olarak Med hâkimiyetindeki topraklar Perslerin eline geçmiştir ve Persler Büyük Kyros'a büyük bir bağlılık duymaya başlamışlardır. Perslerle etnik ve kültürel akrabalıkları ve nüfus yoğunlukları göz önünde bulundurulduğunda Medlerin başta ordu olmak üzere Pers İmparatorluğu'nun çeşitli alanlarında görev almış olmaları ön görülebilir. Ayrıca imparatorluğun işleyişinde Perslerin, Medlerin bilgi ve becerilerinden zaman zaman yararlandıklarını tahmin etmek güç değildir.

KAYNAKÇA

Briant, Pierre, *From Cyrus to Alexander A History of the Persian Empire*, (Translated by Peter T. Daniels), Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 2002.

Dandamayev, M. A. "Media and Achaemenid Iran", *History of Civilizations of Central Asia: The Development of Sedentary and Nomadic Civilizations: 700 B.C. to A.D. 250*, (Editor: János Harmatta), Volume 2, Paris: UNESCO Publishing, 1996, s. 35-64.

_____, "Babylonia in the Persian Age", *The Cambridge History of Judaism*, Volume 1, New York, 1984, s. 326-342.

Diakonoff, I. M., "Media", *The Cambridge History of Iran*, Volume 2, Cambridge, 1985, s. 36-148.

Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, (English Translation by: C. H. Oldfather), Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1935-1946.

Əliev, İqrar, "Azərbaycan Torpaqları Fars Əhəmənilər (Haxamanişilər) Dövlətinin Tərkibində", *Azərbaycan Tarixi Ən Qədimdən Bizim Eranın III Əsri*, (Redaktor: İqrar Əliev), Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A. Bakıxanov Adına Tarix İnstitutu, 2007, s. 202-212.

FGrHist=Die Fragmente der griechischen Historiker. Jacoby, F. (1923-1958). Berlin and Leiden: E. J. Brill.

Finkel, Irving, "Translation of the Cyrus Cylinder", *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryaee), Santa Monica: Afshar Publishing, 2013, s. 78-84.

Gray, G. Buchanan, "The Foundation and Extension of the Persian Empire", *The Cambridge Ancient History*, Volume 4, London, 1926, s. 1-25.

Herodotos, *Herodot Tarihi*, (Çeviren: Müntekim Ökmen), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.

Ksenophon, *Kyros'un Eğitimi (Kyrou Paideia)*, (Çeviren: Furkan Akderin), 1. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

Kuhrt, Amelie, *Eskiçağ'da Yakındoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330*, (Çeviren: Dilek Şendil), 1. Baskı, Cilt 2, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

_____, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Volume 1, New York: Routledge, 2008.

Marcus Junianus Justinus, *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, (Translated with notes by the Rev. John Selby Watson, Henry G. Bohn), London: Covent Garden, 1853.

Oates, Joan, *Babil*, (Çeviren: Fatma Çizmeli), Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2004.

Petit, Thierry, *Satrapes et Satrapies dans l'empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier*, Paris: Les Belles Lettres, 1990.

Polyainos, *Strategemata*, (Edited by: E. Woelfflin and J. Melber), Leipzig: Teubner, 1887.

Polybius, *The Histories*, (Translation by William Roger Paton), Volume 6, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1922-1927.

Rawlinson, George, *Eski Doğu'nun Büyük Krallıklarından Medya Krallığı*, (Çeviren: Nadire Işık), 1. Baskı, İstanbul: Doz Yayıncılık, 2006.

Rollinger, Robert, "Med Krallığı", *Arkeoatlas*, Sayı 6, 2007, s. 8-18.

Sarıkaya, Sevgi, "Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihi Büyük Kyros", *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt 1, Sayı 2, 2011, s. 195-211.

Strabo, *Geography*, (with an English translation by Horace Leonard Jones), Volume 7, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1930.

van de Mieroop, Marc, *Antik Yakındoğu'nun Tarihi*, (Çeviren: Sinem Gül), 1. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2006.

van der Spek, R. J., "Cyrus the Great, Exiles and Foreign Gods: A Comparison of Assyrian and Persian Policies on Subject Nations", *Extraction and Control: Studies in Honor of Matthew W. Stolper*, (Edited by: Michael Kozuh, Wouter F. M. Henkelman, Charles E. Jones and Christopher Woods), Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 2014, s. 233-264.

Waters, Matt, "Cyrus and Susa", *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale*, Volume 102, 2008, s. 115-118.

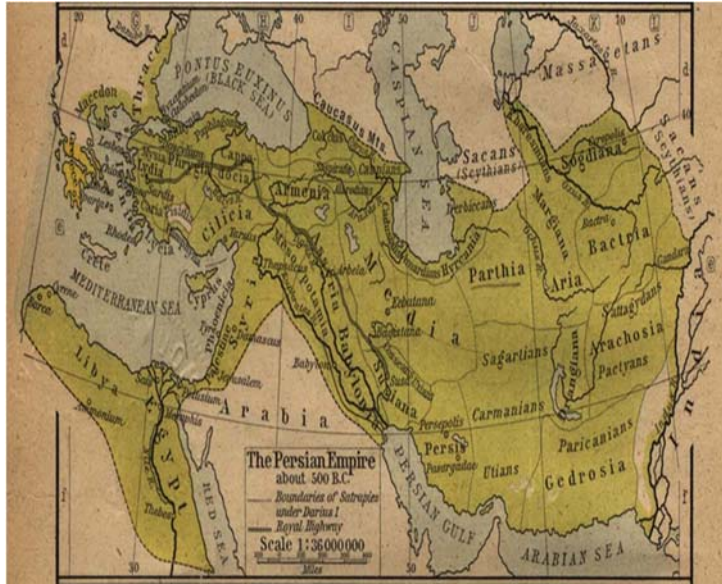
EKLER

Harita-1: Media Krallığı'nın Hâkimiyet Sahası

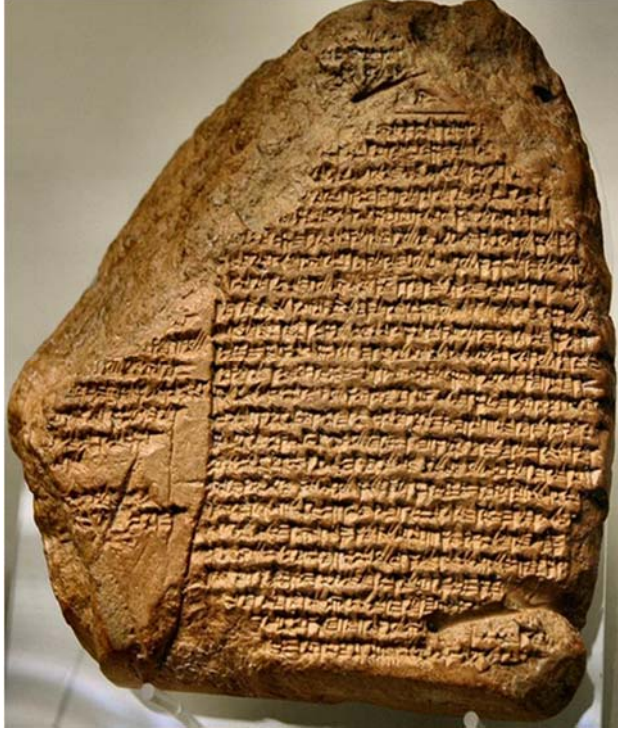
(<http://www.cais-soas.com/CAIS/Art/porada/porada-medes.htm>)

Harita-2: Büyük Kyros Dönemi ve Sonrasında Orta Asya'daki Pers Hâkimiyet Sahası

(https://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_peoples#/media/File:Map_of_the_Achaemenid_Empire.jpg)

Resim-1: Nabonidus Kroniği

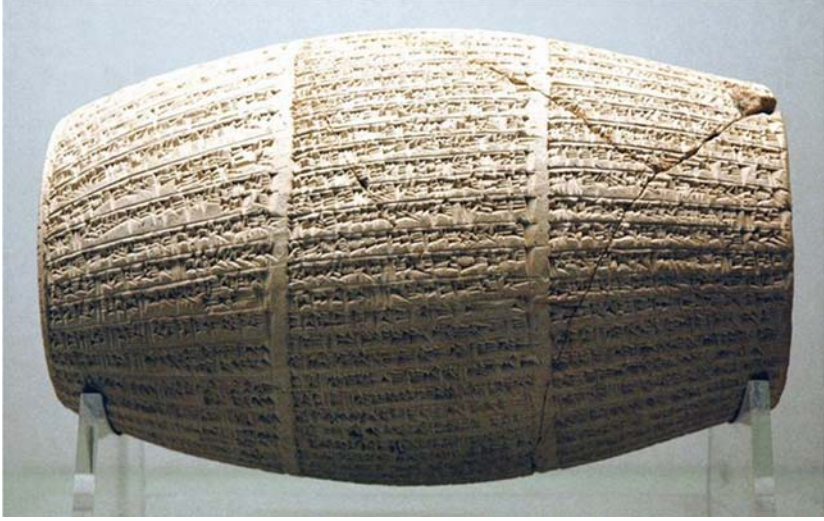
(http://www.livius.org/a/1/mesopotamia/nabonidus_chronicle.JPG)

Resim-2: Antik Ekbatana Şehrinin Kalıntıları

(http://ourancientworld.com/images/723/2885_1.jpg)

Resim-3: Sippar Silindiri

(http://www.livius.org/a/1/inscriptions/nabonidus_cylinder_sippar_b_m1.jpg)

Resim-4: Antik Susa Şehrinin Kalıntıları

(http://oi.uchicago.edu/gallery/iran-aerial-survey-flights#11A1_72dpi.png)

